

Inhoud

Voorwoord van Christien Brinkgreve 9

Inleiding 15

1 Autonomie 29

2 Huwelijk 64

3 Eenvoudige geschenken 121

4 Gecoördineerde vorming 146

5 Puberteit 224

6 Vreugde 287

Dankbetuiging 323

Noten 329

Register 359

Voorwoord

‘Het is een shock,’ zei een goede vriendin me toen ik op het punt van bevallen stond. ‘Het is de moeite waard, echt, maar je hele leven zal abrupt en drastisch veranderen.’

Ik was gewaarschuwd, al wist ik niet precies waarvoor, en ik kon ook niet meer terug.

Dat was maar goed ook, want het krijgen van kinderen is een van de belangrijkste ervaringen in mijn leven. Bijzonder en gewoon. Slopend en vervullend. Frustrerend en bevredigend. En confronterend.

Over al deze kanten gaat Jennifer Seniors *Maar je krijgt er zoveel voor terug*. Ze doet eerlijk en informatief verslag van de ontwikkende kanten, en vervalt niet in de jubeltoon van het verplichte en verplichtende genieten die veel moederschapsboeken kenmerkt, en die de eigen frustraties nog eens extra als falen doet voelen. Maar het blijft gelukkig ook niet hangen in de klaagzangen die de andere helft van dit soort boeken karakteriseert. Want daarmee wordt ook iets overgeslagen: de vraag waarom zoveel mensen er dan toch aan beginnen in een tijd waarin het technisch eenvoudig valt te voorkomen en je ook zonder kinderen niet meer iemand bent die haar bestemming gemist heeft. Zelfs als je om je heen de uitputtingsslag ziet waarin jonge ouders verzeild raken, en die hen transformeert van autonome energieke mensen in uitgeputte onzekere figuren die niet meer weten hoe ze het moeten bolwerken

Maar je krijgt er zoveel voor terug

en het gevoel hebben dat ze aan alle kanten – kinderen, werk, huwelijk – tekortschieten. Die hun zelfstandigheid verliezen en zich de slaaf voelen van hun kinderen. Vrijwillig en bij volle verstand aanvaard, ook dat nog.

Wat me bevalt in dit boek is de lichtheid van toon, de betrokkenheid van de auteur en haar kennis van zaken. En de omkering van perspectief: de meeste beschouwingen gaan over de vraag wat ouders met kinderen doen – of het nu in het teken staat van Rust, Reinheid, Regelmaat, of van een veilige hechting. Dit boek gaat over wat kinderen met jou als ouders doen, wat de gevolgen zijn voor je leven. En ja, laten we daar geen doekjes om winden, die zijn ingrijpend: slapeloze nachten, het verlies van vrijheid en autonomie, de permanente onderbreking van alles waarmee je bezig bent. Kortom, de ontregeling van je dagen en nachten, van je verhouding met anderen, niet het minst de aanslag op je huwelijk. ‘Het scheidt meer dan het bindt,’ zei een andere vriendin toen ik de bevalling net achter de rug had. Een tweede waarschuwing, maar toen kon ik nog minder terug. Want het kind was daar en deed van zich horen, en ik was geheel en al ingesteld op dit wezen, dat het vermogen had me in al mijn vezels aan zich te binden. Het is maar goed dat baby’s, als totaal afhankelijke wezens, dit vermogen hebben om je te ontroeren en te bezetten. En beide in ruime mate.

Seniors stijl van werken doet denken aan die van de Amerikaanse sociologe Arlie Hochschild: ze heeft gepraat met een breed assortiment van deskundigen, zich grondig ingewerkt in de literatuur, en vooral veel ouders gesproken, apart, samen, en ook in groepssessies van een educatief programma voor ouders die een steuntje in de rug goed kunnen gebruiken. Net als Hochschild heeft Jennifer Senior een goed oog en oor voor de emotionele boven- en ondertonen van wat er gezegd wordt en voor wat onder tafel blijft.

Wat in alle gesprekken duidelijk wordt is hoe moeilijk het is om een nieuw evenwicht te vinden tussen de eisen van werk en gezin in een cultuur die geen richtlijnen biedt, en soms, zoals in de Verenigde Staten, nauwelijks goede voorzieningen van kinderopvang en ouderverlof. Hoe groot de druk is, en hoe opgejaagd vooral de moeders zich voelen. Want al zijn de huishoudelijke taken inmiddels beter verdeeld dan eind jaren tachtig toen Hochschild *The Second Shift* (1989) schreef (de titel verwijst naar de tweede dienst die vrouwen na hun werk vaak thuis nog moesten draaien), de verdeling van zorgen houdt hier geen gelijke tred mee. Het lijkt of de psychische kosten van moeders hoger zijn: ze reageren anders op hun kinderen, ze zijn scherper afgesteld op hun behoeften en geluiden, hun ‘inwendige soundtrack met angsten’ klinkt luider. Ze hebben meer schuldgevoel als ze werken en willen er dan ook helemaal zijn voor hun kinderen als ze thuis zijn, ter compensatie van de tijd dat ze er niet waren. Vaders bewaken iets meer hun splintertje eigen tijd, ook als ze voor hun kinderen moeten zorgen, alsof ze het met een iets losere slag en behoud van een goed humeur adequaat kunnen klaarspelen. Wat bij moeders soms weer enige wrok wekt, al dan niet verhuld, nu niet meer omdat hun mannen niets doen, maar omdat ze het ánders doen: zich minder laten beklemmen door hun kinderen, alsof ook dit hun weer makkelijker afgaat. Omdat ze ontspannener omgaan met ‘de broze chaos’ van het leven met kleine kinderen, en er dan ook weer leuker, als ‘de jolige vent’, uit komen. De vaders hebben minder last van een ‘nervus perfectionisme’ – en dat ook nog op het domein waarin vrouwen zich van oudsher superieur voelden.

Maar ook het geluk dat kinderen geven krijgt een plaats in het verhaal, al is dit moeilijker verbaal te vangen. Senior beschrijft de bevrijding die ouders kunnen ervaren van de geboden en de remmingen van het volwassen leven, ‘even respijt van de etiquette’.

Maar je krijgt er zoveel voor terug

‘Alleen een kind van vier vindt het goed dat je een wanhopige aardappel nadoet’ als er plotseling een sissend geluid uit de keuken klinkt omdat je de aardappels hebt laten droogkoken: een voorbeeld van het vrolijke plezier waarover vaders vertellen. ‘Met kleine kinderen in de buurt mochten ze de geboden vergeten waaraan ze zich in hun grijze flanellen kostuums moesten houden.’ Ze noemt de ontroering en de verwondering, het opnieuw beleven van de tijd dat de wereld nog vers was en ontdekt moest worden, de existentiële waaromvragen van kinderen waardoor je weer opnieuw gaat kijken. Kinderen brengen openingen in de vaste routines en het sleetse gevoelsleven, maken ‘wormgaatjes in de tijd’. Het plezier dat kinderen bieden houdt niet op als ze groter worden: ze brengen nieuwe werelden mee naar huis, doen een blijvend beroep op je improvisatievermogen, ze houden je open en in contact met de wereld.

Toch krijgt de zuigkracht van de zorgelijke kanten ook in *Maar je krijgt er zoveel voor terug* snel de overhand: de hoge eisen en verwachtingen van ouders aan hun kinderen en aan henzelf, het halen en brengen van hun ‘overscheduled kids’ naar al die ontwikkelingsbevorderende extra activiteiten, de enorme investeringen in tijd, geld en energie, en de onzekerheid of ze het wel goed doen. Ze beschrijft hoe hoog de lat is en hoe ouders zichzelf en hun kinderen voortdurend de maat nemen, in de angst hen niet optimaal klaar te stomen voor later. Maar klaarstomen voor wat? Voor een wereld waarmee ze niet vertrouwd zijn, met een krimpende economie en een sterkere concurrentie met Aziatische landen. Wat de angst achterop te raken versterkt, en de druk op henzelf en elkaar verhoogt.

Dit geldt alleen nog maar het meetbare gebied van de prestaties: de onrustmakendste eis is die van gelukkige kinderen. De fase waarin ouders het meest geconfronteerd worden met deze eis, en met zichzelf, is de puberteit. Ging het in de peutertijd nog om

de ontregeling van de dagen en de nachten en de daarbij behorende uitputting, nu gaat het om een ander soort ontwrichting: om de confrontatie met gedrag van je kinderen waarmee je geen raad weet, om de twijfel of je het wel goed hebt gedaan. En of je je kinderen niet opgezadeld hebt met de eigen tekortkomingen, een van de ergste twijfels die als een mol door je moeizaam verworven gemoedsrust kan graven. Het door mij gekoesterde adagium van de psychiater Donald Winnicott van 'goed genoeg ouderschap' is tegen een aanval van deze twijfel niet goed bestand.

Senior roept het beeld op van kwetsbare en dolende ouders, gevoelig voor nieuwe pedagogische modes en dictaten, geleid door de onzeker makende idealen van betrokken vaderschap en emotioneel alert moederschap (hoeveel zwaarder dan de achteraf simpele eis van de perfecte huisvrouw met haar glimmende vloeren en goed gevulde provisiekast!); hoge eisen, zeker in combinatie met veeleisende banen.

Wat haar ten slotte opnieuw doet uitkomen bij de vraag: wat bieden kinderen ons dan?

Kinderen zijn niet langer economisch van waarde, als hulp in huis of op het land, en evenmin een oudedagsvoorziening, zoals ze eeuwenlang zijn geweest. Wat aarzelend komt Senior met woorden als vreugde en geluk aanzetten. 'Geluk is onze nieuwe God,' verzucht ze, en als er één verwachting beladen en belastend is voor ouders en kinderen, dan is het deze. Geluk is geen blijvende toestand of een bestendige ervaring: het is er soms, niet altijd, soms anders dan verwacht, soms meer in de beleving achteraf dan op het moment. Ze komt dan uit op antwoorden waarin ik me wel kan vinden: kinderen geven het leven vorm en betekenis. Met alle angsten en onzekerheden die het ouderschap biedt verlost het je van existentiële vragen: je moet er voor ze zijn. 'Kinderen zijn een reden om 's ochtends op te staan.' Ze kunnen je aarden en je leven verbinden met iets dat groter is dan jezelf.

Maar je krijgt er zoveel voor terug

Binding en Betekenis: basale functies. Als het stof van het dagelijks getob en geploeter is neergedwarreld, wordt dit haar sobere slotakkoord van een symfonie die, met alle variaties in toonaarden en accenten, steeds opnieuw wordt opgevoerd.

Christien Brinkgreve

Inleiding

We kunnen ouder zijn in onze fantasie, en we kunnen ouder zijn in de banale, nuchtere werkelijkheid. Op dit moment is buiten kijf in welke wereld Angelina Holder vertoeft. Eli, haar zoontje van drie, heeft zojuist verteld dat hij in zijn broek heeft geplast.

‘Oké,’ zegt Angie, en ze kijkt amper op. Ze houdt zich aan een tijdschema en maakt voor de lunch een ovenschotel met gegratineerde kip klaar. Haar dienst in het ziekenhuis begint ’s middags om drie uur. ‘Ga maar naar boven en trek iets anders aan.’

Eli staat op een stoel in de keuken bramen te snoepen. ‘Dat kan ik niet.’

‘Waarom niet?’

‘Ik kan het niet.’

‘Ik denk van wel. Je bent een grote jongen.’

‘Ik kan het niet.’

Angie trekt haar hand uit de ovenwant. ‘Waar is mama mee bezig?’

‘Ze trekt mij iets anders aan.’

‘Néé, ik maak het eten klaar. Dus hebben we een probleem.’

Eli begint te jengelen. Angie houdt op met koken. Ze ziet er geërgerd, geamuseerd en vooral van haar stuk gebracht uit. In boeken over opvoeding moet te vinden zijn hoe je dit soort absurde gesprekken aanpakt, maar ze heeft nu geen tijd om er een boek op na te slaan. Ze moet een lunch klaarmaken, ze moet afwassen en ze moet haar verpleegstersuniform aantrekken.

‘Waarom kun je zelf niet iets anders aantrekken?’ vraagt ze. ‘Ik wil van je horen waarom dat niet gaat.’

‘Ik kán het niet.’

Angie kijkt haar zoon strak aan. Ik zie dat ze de snelle afweziging maakt die alle ouders maken op dit punt van een meningsverschil met een kind, en dat ze probeert te bepalen of toegeven iets zal opleveren. Eli kan inderdaad zelf andere kleren aantrekken en in tegenstelling tot de meeste kinderen van drie lukt het hem meestal bij zijn eerste poging. Zijn shirt zit dan met de juiste kant naar voren en allebei zijn benen steken in de juiste broekspijp. In theorie kan Angie voet bij stuk houden.

‘Misschien kun je naar boven gaan en schone kleren halen die jij kunt aantrekken,’ zegt ze nadat ze goed heeft nagedacht. ‘Misschien kun je groen ondergoed zoeken. In je ondergoedmand, misschien?’

Vanuit het perspectief van een volwassene heeft deze transactie alle gezichtsverlies vermijdende aspecten van een goed compromis. Het is een win-winsituatie. Maar als driejarige geeft Eli zich niet gewonnen. Hij valt stil en loopt naar Angies rugzak. ‘Ik denk dat Zay dit wil hebben,’ zegt hij, en hij haalt een granolareep tevoorschijn. Zay, een afkorting van Xavier, is zijn jongere broer.

‘Nee, dat wil hij niet hebben.’ Angie is kalm en vastberaden. Ze heeft een tactiek gekozen en houdt zich daaraan. ‘Ik wil dat je doet wat ik van je vraag. Je luistert niet.’

Eli blijft haar rugzak doorzoeken. Angie loopt naar hem toe en wijst naar de trap.

‘Ik heb hulp nodig!’ protesteert Eli.

‘Niet waar,’ antwoordt ze. ‘Ik heb al je kleren op hun vaste plek gelegd. Ga ze maar van boven halen.’ Er verstrijken enkele geladen seconden. Crisisdiplomatie met een driejarige. Samen-zweerderig kijkt ze naar Zay. ‘Je broer doet wel gek, hè? Wat zullen we met hem doen?’

Eli is geërgerd, maar hij capituleert en gaat langzaam naar

Inleiding

boven, naar zijn kamer. Ongeveer een minuut later verschijnt hij boven aan de trap, naakt als een cupido, en gooit een stel schoon groen ondergoed naar beneden.

‘Je hébt je groene ondergoed gevonden,’ roept Angie uit. ‘Goed zo!’

Stralend pakt ze het op, als was het een bruidsboeket.

Je kunt gerust beweren dat Angie zich, voordat ze moeder werd, nooit heeft kunnen indenken dat ze opgetogen zou zijn bij het zien van een nog niet schoolgaand kind dat ondergoed van de trap afgooit. Waarschijnlijk heeft ze zich ook niet kunnen indenken wat voor complex overleg aan die handeling zou voorafgaan en dat dergelijk overleg – bespottelijk en ergerlijk tegelijk – een vast onderdeel van haar ochtenden en middagen zou worden. Voordien werkte Angie ’s avonds als psychiatrisch verpleegkundige en in haar vrije tijd schilderde en fietste ze. In de weekends maakte ze samen met haar man trektochten bij Minnehaha Falls. Haar leven was simpelweg haar leven.

De waarheid is echter dat zelfs de ordelijkste mensen maar weinig kunnen doen om zich voor te bereiden op het krijgen van kinderen. Ze kunnen er heel veel boeken over kopen, vrienden en familieleden gadeslaan en op hun eigen jeugdherinneringen terugblikken. De afstand tussen deze nog verse ervaringen en het echte werk kan uiteindelijk alleen in lichtjaren worden gemeten. Ouders in spe hebben er geen flauw benul van hoe hun kinderen zullen worden. Geen flauw benul van wat het betekent om voortdurend emotioneel in beslag te worden genomen, geen flauw benul van hoe het voelt om vele ogenschijnlijk eenvoudige beslissingen achteraf te moeten herzien, zelfs tijdens het tandenpoetsen nog te multitasken en een niet-aflatende stroom van zorgen door hun hoofd te voelen gaan. Kinderen krijgen is een van de meest plotselinge en ingrijpende veranderingen die zich in het leven van een volwassene kunnen voordoen.

In 1968 publiceerde de sociologe Alice Rossi een artikel waarin het abrupte karakter van deze transformatie uitvoerig werd beschreven. Ze sprak simpelweg van 'de overgang naar het ouderschap'. Ze merkte op dat wanneer het gaat om het krijgen van een kind, er geen equivalent is van de verkering, die aan het huwelijk voorafgaat, of van een stage die je volgt voordat je bijvoorbeeld verpleegkundige wordt. De baby verschijnt simpelweg: 'fragiel en mysterieus' en 'volkomen afhankelijk'.¹

Destijds was dat een radicale observatie. Ten tijde van Rossi's artikel bekommerden wetenschappers zich hoofdzakelijk om de uitwerking die ouders op hun kinderen hadden. Rossi kwam op het idee om de telescoop om te draaien en vanuit het omgekeerde perspectief de volgende vraag te stellen: welke uitwerking heeft het ouderschap op volwassena?² Hoe beïnvloedde het krijgen van kinderen de levens van hun vaders en moeders? Vijfenvertig jaar later proberen we die vraag nog steeds te beantwoorden.

Ik begon over deze vraag na te denken op de avond van 3 januari 2008, toen mijn zoon werd geboren. Ik verdiepte me er echter pas ruim twee jaar later echt in, toen ik voor het tijdschrift *New York* een artikel schreef over een van de vreemdste bevindingen van de sociale wetenschappen: dat ouders niet gelukkiger zijn dan kinderlozen en dat ze in bepaalde gevallen aanzienlijk minder gelukkig zijn.

Deze conclusie is strijdig met enkele van onze diepste intuïties, maar werd bijna zestig jaar geleden al getrokken, zelfs nog voor Rossi haar onderzoek deed. Het eerste rapport kwam uit in 1957, in een hoogtijperiode van het kerngezin. Het rapport was getiteld 'Parenthood as Crisis', en de auteur veegde in slechts vier pagina's de vloer aan met de destijds gangbare dogma's. Hij stelde dat een baby een huwelijk niet zozeer redt als wel verzwakt. Hij citeerde een representatieve moeder: 'We wisten waar baby's vandaan

Inleiding

kwamen, maar we wisten niet *hoe ze waren* [cursivering van de auteur].³ Vervolgens somde hij de klachten op van de door hem onderzochte moeders:

Slapeloosheid (vooral tijdens de eerste maanden); chronische ‘vermoeidheid’ of uitputting; sterke gebondenheid aan huis en de daaruit voortvloeiende beperking van sociale contacten; het afzien van de genoegens en het inkomen van een baan buitenshuis; extra was- en strijkbeurten; schuldgevoel omdat men geen ‘betere moeder’ is; de lange uren en de zevendaagse (en nachtelijke) werkweek die voor de verzorging van een kind noodzakelijk zijn; verval van huishoudelijke normen en waarden; zorgen over de eigen uiterlijke verschijning (gewichtstoename na de zwangerschap, et cetera).⁴

Vaders vermeldden daarbij nog een toename van de economische druk, minder seks en ‘algemene ontgoocheling over de rol van ouder’.⁵

In 1975 toonde een ander baanbrekend artikel aan dat moeders die een leeg nest bewoonden niet aan wanhoop ten prooi waren, wat altijd de gangbare opvatting was geweest, maar juist gelukkiger waren dan moeders die nog kinderen in huis hadden.⁶ Tijdens de jaren tachtig, toen vrouwen zich massaal op de arbeidsmarkt begaven, kwamen sociologen over het algemeen tot de conclusie dat werken weliswaar goed was voor het welzijn van vrouwen, maar dat kinderen de positieve effecten doorgaans tenietdeden.⁷ Gedurende de twee volgende decennia vormde zich een gedetailleerder beeld, dankzij onderzoeken die aantoonde dat kinderen de geestelijke gezondheid van moeders sterker aantastten dan die van vaders, en die van alleenstaande ouders meer dan die van gehuwde ouders.⁸

Intussen stuitte psychologen en economen op soortgelijke uitkomsten, dikwijls terwijl ze daar niet op uit waren. In 2004

publiceerden vijf onderzoekers, onder wie de Nobelprijswinnaar en gedragseconoom Daniel Kahnemann, een studie die liet zien welke activiteiten 909 werkende vrouwen in Texas het meeste plezier verschaften. De zorg voor kinderen kwam op de zestienste plaats van negentien mogelijkheden – achter eten koken, tv-kijken, een dutje doen, winkelen en huishoudelijk werk.⁹ In een voortgezette studie ontdekte Matthew Killingsworth, een onderzoeker die was verbonden aan de University of California Berkely en de University of California San Francisco, dat kinderen ook een lage plaats innemen op de lijst van mensen die hun ouders graag om zich heen hebben.¹⁰ In een telefoongesprek legde hij het mij als volgt uit: ‘Omgang met je vrienden is beter dan omgang met je partner, en dat is beter dan omgang met andere familieleden, wat beter is dan omgang met kennissen, wat beter is dan omgang met ouders, wat beter is dan omgang met kinderen. Die staan gelijk aan vreemden.’¹¹

Deze bevindingen zijn onloochenbaar provocerend. Het verhaal dat ze vertellen is echter onvolledig. Wanneer onderzoekers de specifieke emoties van ouders proberen te bepalen, krijgen ze heel verschillende – en veel genuanceerdere – antwoorden. Op basis van 1,7 miljoen Gallup-enquêtes uit de jaren 2008 tot 2012 ontdekten de onderzoekers Angus Deaton en Arthur Stone dat ouders die kinderen van vijftien jaar of jonger in huis hadden zowel meer hoogtepunten als meer dieptepunten ervoeren dan ouders zonder kinderen.¹² (Ze hebben hun uitkomsten onlangs ter publicatie voorgelegd.) En wanneer onderzoekers de moeite nemen om vragen van existentiële aard te stellen, ontdekken ze dat ouders sterkere gevoelens van zingeving en compensatie vermelden – dat waarom het voor veel ouders te doen is.¹³

Kinderen veroorzaken met andere woorden spanning in ons dagelijks bestaan, maar zorgen daarin ook voor verdieping. ‘Al-lemaal blijdschap en geen pret’: zo formuleerde een vriend met twee kleine kinderen het.

Inleiding

Sommige mensen hebben spottend geconcludeerd dat in deze studies één grimmig zinnetje centraal staat: kinderen zijn hinderen. Volgens mij is het accurater om net als de sociaal wetenschapper William Doherty het ouderschap te benoemen als ‘een kostbare activiteit die veel oplevert’.¹⁴ En als er hoge kosten aan verbonden zijn, komt dat misschien doordat het huidige ouderschap sterk verschilt van het ouderschap van vroeger.

Sommige zeer moeilijke aspecten van het ouderschap veranderen nooit – bijvoorbeeld het slaapttekort, dat volgens aan de Queen’s University in Ontario verbonden onderzoekers in bepaalde opzichten ons beoordelingsvermogen even sterk aantast als dronkenschap.¹⁵ (Er steekt een prachtig soort rechtvaardigheid in deze analogie.) Deze steeds terugkerende problemen zijn de moeite van het analyseren waard en zullen in dit boek zeker een rol spelen. Ik ben echter ook geïnteresseerd in wat nieuw en karakteristiek is aan het hedendaagse ouderschap. Het valt niet te ontkennen dat onze levens als vaders en moeders veel complexer zijn geworden, en we hebben nog geen nieuw pakket van regels met behulp waarvan we erdoorheen kunnen worden geloodst. Normloosheid is iets heel riskants. Ze vormt bijna een garantie dat zich een zekere mate van persoonlijk en cultureel leed voor zal doen.

Kennelijk is de ervaring van het ouderschap de afgelopen decennia in honderden opzichten veranderd. Globaal gesproken denk ik echter dat drie ontwikkelingen tot de meeste veranderingen hebben geleid. De mogelijkheid om een keuze te maken is de eerste. Nog niet zo lang geleden kenden vaders en moeders niet de luxe om controle uit te oefenen op hoe groot hun gezinnen waren, of wanneer de kinderen kwamen. Evenmin betuigden ze hun kinderen hetzelfde diepe respect als hedendaagse ouders. Veeleer hadden ze kinderen omdat dat gebruikelijk was, of omdat het een economische noodzaak was, of een morele ver-

plichting tegenover het gezin en de gemeenschap (vaak spelen alle drie de argumenten een rol).

Tegenwoordig beschouwen volwassenen het krijgen van kinderen echter als een van de absolute hoogtepunten van het bestaan, en ze benaderen de opvoeding met dezelfde doortastende zin voor onafhankelijkheid en individualiteit als elk ander ambitieus project in het leven.¹⁶ Al naar gelang hun eigen behoeften laten ze de kinderen met ruime tussenpozen ter wereld komen en brengen ze hen groot overeenkomstig hun persoonlijke opvoedkundige filosofieën. Veel volwassenen nemen het krijgen van kinderen zelfs helemaal niet in overweging voordat ze vinden dat ze er rijp en klaar voor zijn: in 2008 had 72 procent van de vrouwen met een academische opleiding in de leeftijd van vijftientig tot negentwintig nog geen kinderen.¹⁷

Omdat zovelen van ons nu enthousiaste vrijwilligers zijn voor een project waaraan we vroeger als plichtsgetrouwe dienstplichtigen meededen, zijn we meer gaan verwachten van wat onze kinderen voor ons zullen doen en beschouwen we hen niet als doodgewone onderdelen van ons leven, maar als bron van existentiële vervulling. Het schaarstebeginsel speelt hier een rol: we kennen grotere waarde toe aan wat zeldzaam is – en aan die zaken waarvoor we het hardst hebben gewerkt. (In 2010 werden 61.500 kinderen verwekt met behulp van kunstmatige voortplantingstechnieken.¹⁸) Volgens de ontwikkelingspsycholoog Jerome Kagan geeft zoveel nauwgezette gezinsplanning ‘het kind onvermijdelijk een betekenis die aanzienlijk groter is dan in de jaren dat ouders vijf of zes kinderen kregen, soms in tijden van onheil’.¹⁹

Een populaire maar hardvochtige interpretatie van deze verandering wil dat het hedendaagse opvoeden een narcistische onderneming is geworden. Er bestaat echter ook een iets empathischere manier om deze verandering te plaatsen: door het krijgen van kinderen uit te stellen, zijn heel wat hedendaagse

Inleiding

ouders zich veel sterker bewust van de vrijheden waarvan ze afstand doen.

Er bestaat nog een tweede reden waarom onze ervaring van het ouderschap recentelijk complexer is geworden: onze wérkervaring is complexer geworden. Lang nadat we zijn thuisgekomen en onze schoenen hebben uitgeschopt zijn we nog steeds bezig met ons werk (de smartphone blijft rinkelen en de thuiscomputer blijft aan staan). Nog belangrijker is dat de verzadiging van de arbeidsmarkt met vrouwen – de meerderheid van de moeders werkt tegenwoordig buitenshuis – de regels van het huiselijk leven ingrijpend heeft veranderd. In 1975 maakte 34 procent van de vrouwen met kinderen die nog geen drie jaar oud waren deel uit van de beroepsbevolking.²⁰ In 2010 was dat percentage tot 61 procent gegroeid.

Dat vrouwen het ontbijtspek kopen, het bakken en het 's ochtends aan man en kinderen voorzetten en het overgebleven vet gebruiken om kaarsen voor de natuurkundeprojecten van hun kinderen te maken, is amper nieuws. Hoe de verantwoordelijkheden van het ouderschap onder deze omstandigheden worden gedeeld blijft een open vraag. De overheid noch particuliere ondernemers hebben zich aan deze realiteit aangepast en laten gezinnen zelf uitzoeken hoe ze deze problemen oplossen. En terwijl de vaders van nu zich meer met hun kinderen inlaten dan de vaders van alle eerdere generaties, volgen ze hun koers in den blinde en vinden ze met vallen en opstaan hun weg. Veel vrouwen kunnen niet zeggen of ze dankbaar moeten zijn voor de hulp die ze krijgen of verbolgen om de hulp die ze niet ontvangen. Veel mannen worstelen intussen om zich aan te passen aan dezelfde malle molen van altijddurende arbeid als hun vrouw, nu ook van hen wordt verwacht dat zij in de winkel met kinderkleding hun gezicht laten zien.

Het heeft geresulteerd in veel ergernis in huis. Het is niet toe-

vallig dat de huidige navolgers van Erma Bombeck, de satirische columniste die haar boosaardige stukjes aan het huiselijk leven wijdde en ten tijde van de generatie van mijn moeder een begrip was, evengoed mannen als vrouwen kunnen zijn. Het was een man die *Go the F**k to Sleep* schreef. Louis C.K., een mannelijke komiek, heeft een select en dankbaar publiek van vaders en moeders.²¹ ‘Toen mijn kinderen jonger waren, meed ik hen doorgaans,’ zei hij in 2011 op vaderdag. ‘Wil je weten waarom je vader zo lang op de wc zat? *Omdat hij niet zeker wist of hij wel vader wilde zijn.*’

In mijn ogen speelt er echter een derde ontwikkeling mee, waardoor onze ervaring van het ouderschap sterker is veranderd dan door alle andere factoren, en wel door de grootscheepse transformatie van de rol van het kind, zowel thuis als in de samenleving. Na de Tweede Wereldoorlog is de kindertijd helemaal opnieuw gedefinieerd.

Tegenwoordig spannen we ons in om kinderen af te scherpen voor de tegenspoed van het leven. Gedurende het merendeel van de geschiedenis van de Verenigde Staten hebben we dat echter niet gedaan. Kinderen werkten. In de prille jeugd van onze natie zorgden ze voor hun broertjes en zusjes of waren ze op het land in de weer. Toen de industrialisatie haar intrede deed, werkten ze in de mijnen en in de textielindustrie, in fabrieken en in inmakerijen en als straatventer. In de loop der tijd slaagden hervormers erin een wettelijk verbod op kinderarbeid in te stellen. De veranderingen verliepen echter traag. Pas toen onze militairen na de Tweede Wereldoorlog thuiskwamen, ontstond de kindertijd zoals we die nu kennen. De economie van het gezin berustte niet meer op een stelsel van wederkerigheid waarin ouders hun kinderen voorzagen van eten en een dak boven hun hoofd, en de kinderen op hun beurt een bijdrage storten in de kas van het gezin. De relatie werd asymmetrisch. De kinderen

stopten met werken, en de ouders werkten twee keer zo hard. In plaats van onze werknemers werden de kinderen onze bazen.

De meeste historici beschrijven deze transformatie met de observatie dat het kind niet langer ‘nuttig’ was, maar ‘beschermd’ werd. De sociologe Viviana Zelizer kwam echter met een veel scherpere formulering. Zij kenschetste het hedendaagse kind als ‘economisch waardeloos, maar emotioneel onbetaalbaar’.²²

Ouders steken tegenwoordig meer kapitaal – emotioneel zowel als letterlijk – in hun kinderen dan ooit tevoren, en ze brengen met hun kinderen meer en intensievere uren door dan toen de werkdag om vijf uur ten einde was en de meerderheid van de vrouwen nog thuiszat. Toch weten ouders niet wat ze in hun nieuwe baan precies moeten doen. ‘Ouder zijn’ is misschien een op zichzelf staande bezigheid geworden (een op zichzelf staand beroep, zogezegd), maar wat het doel ervan is, is verre van duidelijk). Kinderen zijn geen economische activa meer, zodat de boekhouding alleen sluitend kan worden gemaakt door aan te nemen dat ze toekomstige activa zullen worden, wat geweldige investeringen vereist, om van vertrouwen maar te zwijgen. Omdat kinderen nu als emotioneel kostbaar worden beschouwd, zijn ouders van nu ook belast met het psychische welzijn van hun zonen en dochters, wat oppervlakkig bezien misschien een lofwaardig doel lijkt. Het is echter een duister begrip, en niet noodzakelijkerwijs realistisch: zelfvertrouwen bij kinderen opbouwen is niet hetzelfde als hun leren lezen of hun leren een autoband te verwisselen.

Dit boek wil de ervaring van het ouderschap systematisch belichten, stap voor stap en fase na fase, om uit te drukken – en in sommige gevallen te kwantificeren – wat ouders van nu aan hun leven zo uitdagend vinden. Om een voorbeeld te geven: het tergende heen-en-weerspelletje van Angie en Eli. Wetenschappers bestuderen dergelijk gedrag al ruim veertig jaar. Zo observeerde

in 1971 een drietal aan de Harvard University verbonden onderzoekers vijf uur lang negentig moeders en kleuters. Ze kwamen tot de bevinding dat de moeders doorgaans om de drie minuten een bevel gaven, nee tegen hun kind zeiden of het een verzoek deden (vaak 'onredelijk' of 'op een jammertoon').²³ Op hun beurt waren hun kinderen gemiddeld 60 procent van het hele tijdsbestek gehoorzaam. Dat is niet bepaald een recept voor een volmaakte geestelijke gezondheid.

Er wordt nog veel meer onderzoek gedaan dat bijdraagt aan de vorming van een verklaring waarom hedendaagse ouders zich voelen zoals ze zich voelen. Ik heb gepoogd alles met elkaar te verbinden en daarbij uit een grote variëteit aan bronnen geput. Ik heb onderzoeken over seksualiteit doorgenomen en grafieken over slaap. Boeken over aandacht en essays over afleiding, geschiedkundige verhandelingen over het huwelijk en een groot aantal geïnspireerde beschouwingen gewijd aan zulke uiteenlopende verschijnselen als wanneer tieners het hevigst met hun ouders overhoop liggen (van hun dertiende tot hun vijftiende),²⁴ en wie het conflict tussen leven en werken het sterkst voelt (vaders).²⁵ Vervolgens heb ik getracht te laten zien hoe dit alles in de levens van echte gezinnen speelt tijdens hun dagelijkse bezigheden in de keuken en in de slaapkamer, tijdens het carpoolen en tijdens het huiswerkuurtje.

Enkele waarschuwendende woorden:

Terwijl ik oprecht hoop dat ouders dit boek zullen lezen om zichzelf beter te begrijpen – en in het verlengde daarvan wat meegaander tegenover zichzelf zullen worden – doe ik weinig beloften als zou ik bruikbare adviezen voor de opvoeding van kinderen kunnen geven. Houd je hoofd schuin en staar lange tijd voor je uit: misschien is het mogelijk dat je er dan een paar vindt. Dat is echter niet primair mijn doel. Dit is geen boek over kinderen. Het is een boek over ouders. *Wat te verwachten als je in*

Inleiding

verwachting bent beschrijft wellicht de veranderingen die met de zwangerschap gepaard gaan. Maar welke veranderingen mag je verwachten wanneer je kinderen drie, negen of vijftien zijn? Wat mag je verwachten wanneer je kinderen de koers van je huwelijk, je baan, je vriendschappen, je aspiraties en je innerlijke zelfbesef omgooien?

Nog een waarschuwing van cruciaal belang: dit boek gaat over de middenklasse. Sommige van de hier beschreven gezinnen hebben het zwaarder dan andere, maar allemaal worstelen ze met een problematische economische realiteit, of ze nu maatschappelijk werker, arbeider in ploegendienst, arts of installateur van beveiligingssystemen zijn. Ik breng niet veel tijd door in de omgeving van de elite, want hun zorgen leveren niet speciaal een duidelijk verhaal op (praktisch alle kinderen in dit boek gaan naar een openbare school). Ik concentreer me niet op de armen, want de zorgen van arme ouders als ouders kunnen onmogelijk op zichzelf worden beschouwd. Ze kunnen niet worden losgezien van de dagelijkse druk om eten voor zichzelf en hun kinderen te bemachtigen en de huur te betalen. Zoals door velen is opgemerkt – zeer recentelijk nog door Judith Warner in *Perfect Madness* – verdienen arme ouders een ander soort boek, en nog een heleboel boeken meer.²⁶

Omdat de afzonderlijke fasen van het ouderschap niet veel op elkaar lijken (het pandemonium van de peuterjaren voelt heel anders dan de frustraties en angsten die door pubers worden opgewekt), heb ik dit boek chronologisch opgezet. De eerste twee hoofdstukken concentreren zich op de twee dingen die na de geboorte van een kind de radicaalste veranderingen ondergaan: ons gevoel van autonomie, dat volledig op zijn kop wordt gezet, en ons huwelijk, waarvan de rituelen en bijkomstige regels plotseling teniet worden gedaan. Daarentegen richt hoofdstuk 3 zich op de unieke genoegens die heel kleine kinderen kunnen verschaffen.

Hoofdstuk 4 gaat over de middenperiode van het ouderschap – die meestal samenvalt met de jaren op de basisschool –, waarin ouders een immense druk voelen om hun kinderen klaar te stomen voor een steeds competitievere wereld en daartoe middagen en weekends omvormen tot een enorme opeenvolging van buitenschoolse activiteiten. Hoofdstuk 5 concentreert zich op de puberteit: over de effecten die die periode op ouders heeft, is veel te weinig gesproken. We geven onze kinderen nu zo veel beschutting en zorg dat ze tijdens hun hele biologische metamorfose tot volwassene bij ons blijven wonen. Toch is er verdraaid weinig geschreven over die lastige situatie – een lacune in de literatuur die extra vreemd aandoet wanneer we bedenken dat ouders tegelijkertijd zelf ook belangrijke veranderingen doormaken, bijvoorbeeld de menopauze en een cruciaal punt in hun carrière.

Ik ben er echter niet op uit alleen de problemen van het ouderschap te analyseren. De ‘grote beloningen’, in de woorden van William Doherty, zijn ook de moeite van een analyse waard: ze zijn alleen ongelofelijk moeilijk meetbaar. Betekenis en vreugde weten door de zeef van de sociale wetenschappen heen te glippen. Voor ergerlijke zaken hebben we veel woorden. Woorden voor het uitmuntende zijn ongrijpbaarder. In hoofdstuk 6, mijn slothoofdstuk, zie ik dan ook wat het opvoeden van kinderen in de bredere context van een leven betekent: wat het inhoudt om vreugde te voelen, wat het inhoudt om ons over te geven aan een groter geheel van verplichtingen en wat het inhoudt om simpelweg ons verhaal te vertellen, om ons geheugen te laten spreken, om een complete visie op onszelf te vormen. Allemaal zijn we de som van onze ervaringen, en het grootbrengen van kinderen speelt een geweldige rol in de ontwikkeling van onszelf tot degenen die we zijn. Voor sommigen van ons wellicht de hoofdrol.